

CRISPUS ÉS A „BŰNÖS SZERELEM”

QUO VADIS
HUSZONHETEDIK FEJEZET

Ettől kezdve ritkábban mutatkozott a közös szobában, s ritkábban közelített Vinicius ágyához. De nyugalma nem tért vissza. Láta, hogy az ifjú könyörgő tekintettel követi mozdulatait, hogy minden szavát mint valami nagy kegyet várja, hogy szenved, de panaszkodni nem mer, mert fél, hogy el találja őt riasztani magától, hogy egyedül ő jelenti számára az örömet és egészséget, s erre szíve megtelt könnyörülettel. Csakhamar rájött, hogy minél jobban igyekszik őt kerülni, annál jobban sajnálja, s ugyanakkor annál gyöngédebb érzelmek támadnak benne az ifjú iránt. Nyugalma elhagyta. Néha azzal biztatta magát, hogy mindig mellette kellene lennie, először is azért, mert az isteni tan azt parancsolja, hogy a rosszért jóval fizessen, másodszor pedig mert a vele való beszélgetés közelebb hozhatná az ifjút ezekhez a tanokhoz. De lelkiismerete azonnal megfelelt rá, hogy ez ámtás, mert ami Vinicius felé vonzza, az nem más, mint az ifjú varázsa és szerelme. Ily módon örökös tusakodásban élt, amely napról napra erősbödött. Néha úgy érezte, hogy háló veszi körül, melyet át akar szakítani, de egyre jobban belebonyolódik. Azt is be kellett vallania önmagának, hogy napról napra jobban kívánja őt látni, hangja egyre kedvesebb a fülének, hogy minden erejével küzdenie kell az ellen, hogy hosszasan elüldögéljen ágyánál. Mikor közeledett hozzá, s erre az ifjú arca fellángolt, az ő szívét is elárasztotta az öröm. Egy napon könnyek nyomait látta az ifjú szemében, s most első ízben támadt az a gondolata, hogy azokat a könnyeket csókjaival is felszáríthatná. E gondolatól megrémült, érezte, hogy megveti magát, és végigsírta az egész éjszakát. Az ifjú pedig türelmes volt, mintha esküt tett volna rá, hogy türelmét el nem veszíti. Ha olykor megvillant a szemében a türelmetlenség, az önkény és a harag, csakhamar megfékezte a villanásokat, aztán nyugtalanul nézett a leányra, mintha bocsánatot akarna kérni tőle, Lygiát pedig ez még jobban megragadta. Sosem érezte ő, hogy ennyire szeretik, s ha erre gondolt, bűnösnek, de egyszersmind boldognak is érezte magát. S Vinicius valóban megváltozott. Glaucusszal folytatott beszélgetéseiben kevesebb volt a büszkeség. Gyakran elgondolta, hogy ez a szegény rabszolga orvos, az idegen, vén Miriam, aki olyan gondosan ápolta, meg Crispus, akit mindig imádságba merülve látott, mégiscsak emberek. Csodálkozott, hogy ilyen gondolatai vannak, de mégiscsak voltak. Ursust idővel megszerette, s mostanában naphosszat elbeszélgetett vele, mert beszélhetek Lygiáról, az óriás pedig ki nem fogyott az elbeszélésekből, s míg a legalantasabb szolgálatot végezte a beteg körül, ő is kezdett hozzá ragaszkodni. Lygia mindig egészen másfajta, százszorosán magasabb rendű lény volt az ifjú szemében, mint azok, akik körülvették. Mindazonáltal kezdte az egyszerű és szegény embereket is jobban megnézni, amit eddig sohasem tett, s fel is fedezett bennük olyan figyelemre méltó tulajdonságokat, amelyekről eddig soha eszébe nem jutott, hogy egyáltalán létezhetnek.

Csupán Nazariust nem állhatta, mert azt hitte, ez a fiú elég vakmerő ahhoz, hogy szerelmes legyen Lygiába. Sokáig türtőztette magát, hogy ellenszenvét ki ne mutassa, mikor azonban egyszer a fiú két fürjet hozott Lygiának, amelyeket saját keresményéért vásárolt a piacon, Viniciusban felébredt a quirisek ivadéka, akinek szemében egy ilyen idegen nemzetbéli jöttment annyit sem jelentett, mint a leghitványabb féreg. Hallván, hogy Lygia megköszöni az ajándékot, rettenetesen elsápadt, s mikor a fiú kiment, hogy vizet hozzon a fürjének, megszólalt:

- Hogyan tűrheted, Lygia, hogy ez ajándékokat hozzon neked? Nem tudod talán, hogy e nép fiait a görögök zsidó kutyaáknak nevezik?

- Nem tudom, hogy hívják őket a görögök - felelte a leány -, de azt tudom, hogy Nazarius

keresztény, s nekem testvérem.

Azzal csodálkozva és szemrehányással nézett az ifjúra, mert már elszokott az ilyen kitörésektől, Vinicius pedig összeszorította fogát, hogy oda ne vágja neki, hogy az effajta testvéreit halálra korbácsoltatná, vagy elküldené falura, hogy ott mint compeditusok[112] ássák a földet az ő szicíliai szőlőiben... De megfékezte magát, elnyomta haragját, s csak később szólalt meg:

- Bocsáss meg, Lygia, te az én szememben királyleány és Aulusék fogadott gyermeke vagy.

S annyira erőt vett magán, hogy mikor Nazarius ismét megjelent a szobában, megígérte neki, hogy amint hazamegy villájába, ad neki egypár pávát vagy flamingót, amelyekkel tele volt a kertje.

Lygia megértette, mennyi önmegtagadásába kerülhet Viniciusnak minden ilyen győzelem, amit maga fölött arat. De minél gyakrabban aratott ilyen győzelmeket, annál közelebb jutott hozzá Lygia szíve. A Nazariusszal kapcsolatos érdeme azonban kisebb volt, mint ahogy Lygia gondolta. Vinicius pillanatnyilag fellobbanhatott ellene, de nem lehetett rá féltékeny. Miriam fia a valóságban nem sokkal többet jelentett a szemében, mint egy kutya, s ezenfelül a fiú még szinte gyermek volt, ha tehát szerette is Lygiát, csak tudat alatt és szolga módjára szerethette. Nagyobb harcokba került a fiatal tribunusnak, hogyha csak hallgatólagosan is, de elfogadja azt a tiszteletet, amely az itteni emberek körében a Krisztus nevét és tanait övezte. E tekintetben furcsa dolgok mentek végbe Viniciusban. Hiszen mégiscsak olyan tanok voltak ezek, amelyekben Lygia hitt, ő tehát már csak azért is hajlandó volt őket elismerni. Azután minél egészségesebb lett, minél jobban visszaemlékezett az Ostrianumban töltött éjszaka óta végbement események egész sorára, s arra a sok fogalomra, amelyek azóta hatoltak agyába, annál inkább ámulatba ejtette e tanok emberfeletti ereje, amellyel az emberi lelkeket olyan mélységesen átformálták. Megértette, hogy van bennük valami rendkívüli, ami eddig nem volt a világon, s érezte, hogy ha ez a vallás elterjedne az egész világon, s beleplántálná szeretetét és irgalmasságát, akkor alighanem valami ahhoz hasonló korszak következne, amikor még nem Iuppiter, hanem Saturnus kormányozta a világot. Nem is mert kételkedni sem Krisztus természetfölötti származásában, sem feltámadásában, sem egyéb csodáiban. Az ezekről bizonyosságot tévő szemtanúk sokkal szavahietőbb emberek voltak, és sokkal jobban undorodtak a hazugságoktól, semhogy feltételezni lehetett volna, hogy fűt-fát összehordanak. Elvégre a római szkepticizmus megengedte magának azt, hogy az istenekben ne higgyen, de a csodákban hitt. Vinicius valami furcsa talánnyal állt szemben, amelyet nem bírt megoldani. Másfelől úgy látta, hogy az a vallás annyira ellentétes a dolgok fennálló rendjével, gyakorlati megvalósítása annyira lehetetlen, s az egész olyan örületes, mint egyetlen más vallás sem. Az ő felfogása szerint az emberek Rómában meg az egész világon lehettek rosszak, de a világrend jó volt. Ha például Caesar tisztességes ember lenne, ha a senatus nem feslett erkölcsű, alja emberekből állott volna, hanem olyanokból, mint Thrasea, mi egyebet lehetne még kívánni? Hiszen a római béke és a római uralom jó dolog, az emberek osztályozása helyes és igazságos. Ellenben ez a vallás, Vinicius értelmezése szerint, lerombolna minden rendet, minden felsőbbiséget, és megszüntetne minden különbséget. S akkor mi történnék akár csak a római fennhatósággal és az állammal is? Avagy a rómaiak lemondhatnak az uralkodásról, vagy megtehetik azt, hogy a legyőzött népek csordáját magukkal egyenlőnek tekintsék? Ez már sehogy sem fért az ő patríciausi fejébe. Emellett, ami őt illeti, ez a vallás ellenkezett egész

képzeletvilágával, szokásaival, jellemével és életfelfogásával. Sehogy sem bírta elképzelni, hogyan élhetne ő, ha például elfogadná ezt a vallást. Félt tőle, csodálta, de felvételétől egyszerűen visszariadt a természete. Végül is megértette, hogy semmi más, csak ez a vallás választotta őt el Lygiától, s ha erre gondolt, egész lelkével gyűlölte.

De azzal már tisztában volt, hogy ez a vallás adta Lygiának azt a kimondhatatlan, rendkívüli szépséget, amely az ő szívében a szerelmen kívül tiszteletet, a megkívánáson kívül imádatot is keltett, s Lygiát az ő szemében a világon mindennél drágább lénné tette. S ilyenkor megint kedve lett volna szeretni Krisztust. És világosan érezte, hogy vagy megszereti Őt, vagy meggyűlöli, de közömbös nem maradhat iránta. Közben pedig mintha két ellentétes irányú hullám taszította volna, ingadozott gondolataiban, ingadozott érzelmeiben, nem tudott választani, de meghajította fejét, s hallgatólagosan tisztelte ezt az istent, akit nem bírt felfogni, tisztelte csak azért, mert Lygia istene volt.

Lygia pedig látta, mi megy végbe az ifjúban, hogyan hajlik, töredezik, természete hogyan utasítja el ezt a vallást, s ha ez egyfelől halálosan bántotta, másfelől a szánalom, a részvét és a hála ellenállhatatlan erővel hajlította szívét az ifjú felé azért a hallgatólagos tiszteletért, amit Krisztus iránt tanúsított. Eszébe jutott Pomponia Graecina és Aulus. Pomponia számára az örök fájdalom és a soha fel nem száradó könnyek forrása volt az a gondolat, hogy a síron túl nem találja meg Aulust. Lygia csak most kezdte jobban megérteni ezt a keserűséget és ezt a fájdalmát. Ő is talált egy drága lényt, s őt is az fenyegette, hogy örökre el kell válnia tőle. Néha azzal áltatta még magát, hogy Vinicius szíve csak megnyílik a krisztusi igazság előtt, de ez az önámítás nem tarthatott sokáig. Sokkal jobban ismerte és értette már őt. Vinicius - és keresztény! Ez a két fogalom még az ő tapasztalatlan fejében sem fért meg egymás mellett. Ha a komolyan gondolkozó és állhatatos Aulus nem lett azzá az okos és tökéletes Pomponia befolyására, akkor hogyan lehetne azzá Vinicius? Erre nem volt válasz, vagyis az egyetlen válasz csak az lehetett: nincsen számára sem remény, sem menekvés.

De Lygia ijedten döbbsen rá, hogy az ifjú feje fölött függő kárhozas ítélet nemhogy visszariasztaná őt Viniciustól, hanem már maga a szánalom is még drágábbá teszi őt számára. Néha elfogta a vágy, hogy őszintén beszéljen vele sötét jövőjéről, de mikor egyszer leült melléje, s elmondta, hogy a keresztény valláson kívül nincs élet, ő, most már jobb erőben lévén, egészséges könyökére támaszkodva, fejét hirtelen a leány ölébe hajította, s így szólt: "Te vagy az élet!" Erre Lygiának elállt a lélegzete, öntudatát veszítette, s feje búbjától a lábáig végigfutott benne a gyönyör remegése. Lygia az ifjú fejét két kezébe fogva igyekezett felemelni, de ekkor ő maga is közelebb hajolt hozzá annyira, hogy ajka az ifjú haját érintette, s egy darabig kábultan viaskodtak önmagukkal és szerelmükkel, mely egymás felé vitte, taszította őket.

Lygia végül felállt és elmenekült, mert feje szédült, s ereiben mintha tűz folyt volna. De ez volt ama csepp, amely végül is kicsurrantotta a színültig telt poharat. Vinicius nem is sejtette, milyen drágán kell megfizetnie ezt a boldog pillanatot, de Lygia érezte, hogy most már neki van szüksége segítségre. Ezt az estét követő éjszakát sírva és imádkozva, álmatlanul töltötte, de úgy érezte, nem méltó arra, hogy imádkozzék, s nem is találhat meghallgatást. Másnap korán kijött a cubiculumból, kihívta Crispust a borostyánnal és fonnyadt lonccal befuttatott kerti lugasba, s kiöntötte előtte egész lelkét. Kérte, engedje meg, hogy elhagyja Miriam házát, mert már nem húzódik önmagában, s nem bírja legyőzni szívében Vinicius iránti szerelmét.

Crispus szigorú és örökös vallási hevületben élő öregember volt, jóvá is hagyta Lygiának azt a szándékát, hogy Miriam házát elhagyja, de arra már nem talált szavakat, hogy ezért a - felfogása szerint - bűnös szerelemért megbocsásson. Szíve felháborodott a pusztá gondolatra, hogy az a Lygia, akit szökése óta oltalmazott, akit megszeretett, akit ő erősített meg a hitben, s akire eddigelé úgy nézett, mint a keresztény hit talaján kivirult és semmiféle földi lehelettől meg nem fertőzött fehér liliomra, íme, másféle, mint mennyei szerelem számára is helyet talált szívében. Eddigelé hitte, hogy a világon sehol sem dobogott tisztább szív Krisztus dicsőségére. Neki akarta őt ajánlani, mint gyöngyszemet, mint ékszert, mint saját kezének drága művét, a most érzett csalódás tehát megdöbbenet, és keserűséggel töltötte el.

- Menj, könyörögj Istenhez, hogy bocsássa meg bűneidet - mondta komoran. - Menekülj, amíg a gonosz szellem, amely behálózott, a teljes romlásba nem visz, s amíg meg nem tagadod a Megváltót. Az Isten meghalt érted a keresztfán, hogy önvérével váltsa meg lelkedet, de te inkább az iránt gyúltál szerelemre, aki ágyasává akart tenni. Az Isten csodával mentett ki kezéből, de te megnyitottad szívedet a tisztátalan vágy számára, s megszeretted a sötétség fiát. Kicsoda ő? Az Antikrisztus barátja és szolgája, a feslettség és gonoszság részestársa. Hova visz ő magával, ha nem abba a szakadékba, abba a Szodomába, amelyben ő maga is él, s amelyet az Isten fog elpusztítani haragjának tüzével? Én pedig azt mondom: bár haltál volna meg, bár omlottak volna fejedre a ház falai, mielőtt ama kígyó becsúszott kebledbe, s benyálazott erkölcstelensége mérgével!

S egyre jobban nekihevült, mert Lygia bűne nemcsak haraggal töltötte el, hanem undorral és megvetéssel is az emberi, de különösen a női természettel szemben, mert íme, a nőt még a keresztény tanok sem óvhatják meg Éva gyarlóságától. Az mit sem számított az ő szemében, hogy Lygia eddigelé megőrizte tisztaságát, hogy menekülni akart ettől a szerelemtől, s hogy azt töredelmes bűnbánattal vallotta be. Crispus angyallá akarta őt tenni, s felvinni olyan magasságokba, ahol már csak a Krisztus iránti szerelemtől lehet szó, s íme, ő megszeretett egy augustinust! Ennek már a pusztá gondolata is irtózáttal töltötte el szívét, amelyet még megsokszorozott a csalódás és a kiábrándulás érzete. Nem! Ezt nem bocsáthatta meg neki! Az irtózat szavai égették ajkát, akár az izzó parázs; még viaskodott önmagával, hogy ki ne mondja, de sovány karjaival ott hadonászott a megrémült leány előtt. Lygia bűnösnek érezte, ugyan magát, de nem ennyire. Sőt azt hitte, hogy ha elmegy a háztól, azzal győzedelmeskedik a kísértésen, és enyhíti bűnét... Crispus egészen összezúzta, rámutatott lelkének annyira silány és gyalázatos voltára, amit ő eddigelé nem is gyanított. Sőt azt hitte, hogy az öreg presbiter, aki - mióta megszökött a Palatinusról, mintha apja lett volna - valami kis irgalmat mutat majd iránta, megvigasztalja, s egy kis lelket önt bele s megerősíti.

- Istennek ajánlom csalódásomat és fájdalmamat - szólt -, de te a Megváltónak is csalódást okoztál, mert mintha mocsárba süllyedtél volna, melynek kigőzölgése megmérgezte lelkedet. Felajánlhattad volna Krisztusnak, mint drága edényt, mondván: "Töltsd meg, Uram, kegyelemmel!", de te inkább a gonosz szellem szolgájának ajánlottad fel. Bocsásson meg neked az Isten, és könyörüljön rajtad, mert én, amíg a kígyót ki nem veted magadból... én, aki kiválasztottnak tartottalak...

De hirtelen abbahagyta, mert észrevette, hogy nincsenek egyedül.

A fonnyadt lonc s a télen-nyáron egyformán zöldellő borostyán között két embert pillantott meg, akik közül az egyik Péter apostol volt. A másikat nem ismerte meg mindjárt, mert ciliciumnak nevezett vastag gyapjúból szőtt palástja eltakarta arcának egy részét. Crispus egy pillanatig azt hitte, hogy Chilon.

Azok pedig, hallván Crispus emelt hangját, beléptek a lugasba, s leültek a kőpadra. Péter társa ekkor felfedte sovány arcát, kopaszodó fejét, melyet oldalt göndör haj borított, vörös szemét és görbe orrát, s e csúnya, de átszellemült arcban Crispus a tarsusi Pál vonásait ismerte fel.

Lygia térdre rogyott, kétségbeesve ölelte át Péter lábát, s elkínzott fejecskéjét az apostol palástjához szorítva ott maradt anélkül, hogy szólt volna.

Péter pedig megszólalt: - Béke lelketeknek.

S látván a gyermeket lábánál, megkérdezte, mi történt. Erre Crispus elmondott mindent, amit Lygia megvallott neki, a leány bűnös szerelmét, azt, hogy menekülni akar Miriam házától, és a saját maga fájdalmát, hogy ez a lélek, akit szeplőtlen tisztaságban akart Krisztusnak ajánlani, egy olyan férfi iránti földi érzelmekkel szennyezte be magát, aki részese minden gonosztettnek, amelyekben nyakig ül az egész pogány világ, s amelyek bosszúért kiáltanak az égre.

Míg Crispus beszélt, Lygia egyre erősebben ölelte az apostol lábát, mintha nála keresne menedéket, s tőle akarna kikönyörögni legalább egy parányi irgalmat.

Az apostol pedig végighallgatott mindent, majd lehajolt, összeaszott kezét a leány fejére tette, aztán tekintetét az öreg papra emelve, szólt:

- Crispus, nem hallottad-e, hogy a mi szeretett Mesterünk részt vett a kánai menyegzőn, s megáldotta a férfi és nő egymás iránti szerelmét?

Crispus keze lehanyatlott, álmélkodva nézett a beszélőre, s egy szót sem bírt szólani.

Az pedig egy pillanatig hallgatott, aztán tovább kérdezte:

- Úgy véled tán, Crispus, hogy Krisztus, aki megengedte, hogy a magdalai Mária, hozzájárulván, a lábához boruljon, s aki a parázna asszonynak megbocsátott, elfordulna ettől a gyermektől, aki tiszta, mint a mezők lilioma?

Lygia zokogva még szorosabban simult Péter lábához, mert megértette, hogy nem hiába keresett nála menedéket. Az apostol pedig felemelte a leány könnytől ázott arcát, s így szólt hozzá:

- Amíg szerelmesed szeme meg nem nyílik az igazság világossága előtt, addig kerüld őt, hogy bűnbe ne vigyen, de imádkozzál érte, s tudd meg, hogy szerelmedben nincs semmi bűn. Az az érdemed pedig, hogy védekezni akarsz a kísértés ellen, javadra számíttatik. Ne bánkódj és ne sírj, mert bizony mondom néked, a Megváltó kegyelme nem fordul el tőled, imádságaid meghallgatásra találnek, s a szomorúság után elkövetkeznek a vidámság napjai.

Azzal mindkét kezét a leány fejére tette, s szemét az égre emelve megáldotta őt. Arcáról földöntúli jószág sugárzott.

Crispus pedig megtörve, alázattal mentegette magát.

- Vétkeztem az irgalmasság ellen - mondta -, de azt hittem, hogy mivel a földi szerelmet a szívéhez engedte, megtagadta Krisztust...

Péter azonban így felelt:

- Én háromszor megtagadtam, s mégis megbocsátott, sőt rám bízta, hogy legeltessem báránykait.

- ...meg azért - fejezte be Crispus -, mert Vinicius augustianus...

- Krisztus keményebb szíveket is megszelídített - felelte Péter.

Erre a tarsusi Pál, aki eddig hallgatott, most ujjával mellére mutatva így szólt:

- Én vagyok az, aki üldöztem s halálra hurcoltam Krisztus szolgálóit. István megkövezésekor én őriztem azoknak ruháit, akik őt megkövezték; én akartam kigyomlálni az igazságot az egész emberlakta földről s íme, az Úr mégis rám bízta, hogy a föld minden részén hirdessem az Ő igazságát. S én hirdettem is: Júdeában, Görögországban, a szigeteken, meg ebben az istentelen városban is, mikor első ízben mint fogoly laktam itt. Most pedig, hogy Péter, aki nekem előjáróm, idehívott, belépek e házba, hogy ezt a büszke fejet Krisztus lábához hajtsam, s elvessem a magot ebbe a köves talajba, amelyet termékennyé tesz az Úr, hogy teremjen bőséges gyümölcsöt.

Azzal felállt. Crispus pedig ezt a kis görnyedt emberkét e pillanatban annak látta, ami valóban volt, óriásnak, aki kimozdítja a világot sarkából, s meghódít népeket és országokat.

FORRÁS: MEK